

Vi har ikke villet være en lydig regjering

Taler

Christopher Hornsrud

Dato

7 februar 1928

Sted

Stortinget

- 1 Etter det foredrag som er holdt av president Mowinckel er jo den foreliggende
situasjon adskillig forenklet, - så forenklet, at det vil vel ikke være nødvendig for
meg å gå i detalj. Situasjonen er forenklet derhen, at regjeringens skjebne er
beseglet. Dermed er også gitt, at hva der i den forbindelse blir sagt fra denne
5 talerstol eller ikke sagt, vil resultatet være gitt.

- Til orientering av spørsmålet forøvrig vil jeg ha bemerkt, at det er spesielt to
ting i hr. Mowinckels foredrag som er grunnlaget for hans aksjon mot den
nåværende regjering: for det første innledningen til regjeringens erklæring, og
10 for det annet den uro som hersker, at regjeringen ikke har vært i stand til å møte
med forslag som kan hindre denne uro. Stort sett er det de to spørsmål som er
det avgjørende for hr. Mowinckels mistillitsforslag. Det ble av en taler her - det
var visst president Hambro - spurt om vår stilling til dette forslag. Ja, det er vel
etter alt hva man har hørt og sett og for dem som kjenner meg, gitt hvordan vi
15 oppfatter dette forslag. Vi oppfatter det i den forstand som det er framsatt. Det
er framsatt som et mistillitsforslag, og det kan ikke oppfattes som annet enn et
mistillitsforslag. Den regjering jeg har den ære å stå som sjef for, vil vite å ta sin
stilling under overveielse i overensstemmelse med resultatet av den votering som
vil finne sted over det av hr. Mowinckel framsatte forslag, sammen med andre
20 forslag som utvilsomt gir uttrykk for den samme tanke, nemlig mistillit.
Forsåvidt er allting klappet og klart.

- Jeg skal deretter kort hefte meg litt ved disse to sider av hr. Mowinckels foredrag
og i hans forslag. Det første er erklæringens innledning. Det er ikke nødvendig å
25 føye noe til erklæringen, hverken hva angår innledningen eller de forskjellige
poster helt til avslutningen. Det er ikke nødvendig å komme med noen
tilføyelser. Jeg har heller ingen trang til å trekke noe fra. Hva der er sagt, er sagt.
Vi tar det fulle ansvar for hva der er sagt og hva der er skrevet. Men jeg kan ikke
frigjøre meg fra den oppfatning, at det er noe søkt av hr. Mowinckel å ville legge

noe så særlig inn i erklæringens innledning. Det er noe søkt, - så søkt at jeg forstår ikke hvorfor han legger så vesentlig vekt på det. Venstre er vel det parti her i landet, som nettopp har lagt til rette den oppfatning, som vi gir til kjenne gjennom innledningen. Jeg vil minne om - de gamle husker det ganske visst - at
35 under 80-årenes kamper, da allting var så tilspisset, da dannet venstre sin første «Stortingets Venstreforening». Hva ble det i den anledning sagt av høyrepressen rundt om i landet? Jo, det ble sagt at det var et brudd på forfatningen. Sakene ble jo avgjort i Venstreforeningen, ikke i Stortinget. Det ble framstillet som det rene landsforræderi at stortingsmenn av venstre dannet
40 sin egen organisasjon og behandlet sakene der.

Det er jo det standpunkt vi står på i dag også, med den erklæring vi har avgitt, det er der vi har roten til vår erklæring, det er i grunnen venstres linje. Vi vedkjenner oss å være en partiregjering, vi vedkjenner oss at vi har konferert med
45 vår organisasjon om regjeringens sammensetning, vi vedkjenner oss også at regjeringens erklæring er framkommet etter et intimt samarbeid med vårt parti. Det er ingenting å stikke under stol. Men annerledes ville stillingen ha vært, og hr. Mowinckel ville ha hatt noen ganske annerledes gode kort på hånden, dersom vi hadde sagt - hvilket vi ikke har sagt, fordi vi ikke mente det - at
50 regjeringen ikke ville ta hensyn til Stortinget, men bare søke eksistensberettigelse i arbeiderpartiet - den utenomparlamentariske maktsituasjon - og at regjeringen gir pokker i - jeg ber om unnskyldning for uttrykket, hr. president - hva Stortinget sier. Ja, da hadde stillingen vært en annen, men stillingen er ikke slik, og den vil ikke bli slik, så lenge jeg har ansvaret for regjeringen.

55 Derfor er det søkt, noe så kunstig søkt, å ville gjøre et nummer og til og med et stort, et avgjørende nummer av innledningen til regjeringens erklæring. Det er noe kunstig, - jeg synes for kunstig. Har ikke ministeriet Mowinckel i sin tid i sin erklæring gitt uttrykk for så å si den samme oppfatning? Den sa den 28. juli
60 1924, «at regjeringens politiske syn er uttrykt i venstres program». Det forarget høyre så sterkt at hr. Lykke sa at dette var et «underlig dokument». Den sterke, umiddelbare, uforbeholdne tilknytning til venstres program i regjeringens erklæring, - det var likesom det gikk over støvleskaftene etter høyres oppfatning. Det er ganske riktig at høyre har hatt sin særlige oppfatning i forhold til venstre
65 på dette punkt, men venstres linje faller sammen med vårt standpunkt i dag.

Og den 16. mars 1926, i anledningen av regjeringen Lykkes erklæring, uttalte hr. Mowinckel følgende: «Høyre og frisinne har ment at tidspunktet nu var det

70 riktige til å komme til makten ut fra partipolitiske hensyn, - det er en ærlig sak; mener et parti at tiden er inne for det til å overta makten i landet, så skal partiet gjøre det». Altså når partiet mener at tiden er inne, skal det overta makten. Det er så å si en oppfordring til høyre om at de selv skal avgjøre om tiden er inne, og avgjøre om de vil ha makten. Partiet skal ikke spørre andre om det. Det er et
75 partipolitisk spørsmål. Hensikten er en partiregjerer, altså. Men saken ville være en annen, som jeg allerede tidligere har uttalt - en ganske annen - hvis den partipolitiske stilling førte det med seg, at regjeringen stilte seg utenfor forfatningen, utenfor det konstitusjonelle politiske ansvar. Da var stillingen en annen. Men det har arbeiderpartiets regjering ikke ment. Jeg tror heller ikke det
80 er noen som engang har tenkt på det. Det kan jeg selvfølgelig ikke si noe bestemt om, det er jo ingen som kan granske hjerter og nyrer. - «Det er ei hverv for støv, men for dets styrer».

Det er nevnt tidligere fra denne plass - hva jeg også godt husker - at statsminister
85 Gunnar Knudsen ved regjeringsskiftet i 1913, da venstre overtok makten, uttalte: «Nå har vi makten, og nå vil vi bruke den». Ja, det ble jo oppfattet slik av høyre her i salen, at det gikk kaldt nedover ryggen på dem, de krympet seg formelig under denne statsminister Gunnar Knudsens bestemte uttalelse, vi har makten og vi vil bruke den - de formelig pep og skrek bortover mellom benkene
90 her. Og det var da Friis-Petersen sa, at høyre får finne seg i å «stikke pipen i sekk». Jeg satt like bak Gunnar Knudsen og Friis-Petersen og hørte uttalelsene. Det var en ganske annen dristig tale enn vår, en tale som faller så å si i tråd med hva venstre har hevdet før, og det vi hevder i dag. Det er nå blitt så, at vi i mange henseender er arvtagere av det gamle venstre. Venstre kan jo ikke løpe fra sitt
95 avkom, selv om dette avkom kan synes å ha kommet på avveier, men ennå er jeg tilbøyelig til å tro at dette venstres avkom ikke er kommet så på avveier at venstre skulle behøve å skamme seg over oss. Den tid kan komme kanskje - jeg kan jo ikke tyde framtiden, men til og med i dag tør jeg påstå, at venstre skulle betrakte dette sitt politiske avkom med anseelse og anerkjennelse. De skulle kunne ha lov
100 til å si - det har de eldre alltid lov til å si til de unge - at dere unge har der og der gått lenger enn vi vil, og dere har gått lenger enn vi kan være med dere, men dere skal ha vår velsignelse så og så langt. Og vårt program er ikke mer vidtgående enn at venstre i forhold til sine tradisjoner, sine historiske forpliktelser hadde hatt grunn til å si: Overfor dette program vil vi ta noen reservasjoner hist og her. Når
105 sakene foreligger endelig utredet, skal vår dom falle. Det forstår vi. Men en slik alminnelig avstraffelse, en slik alminnelig hurra-avlivelse som her - nei, det vil ikke vi i venstre være med på. Dette skulle vært venstres stilling i dag, men det er

det dessverre ikke. Ja, venstre om det! Det kommer nok en korsvei etter denne.

110

Så var det den uro som er tilstede i landet, kapitalflukten, bankvanskelighetene; det er jo på grunn av den situasjon at vi skal felles - foruten denne innledning. Ja, hva forlanges det her i dag? Det forlanges en lydig regjering - det er det som forlanges, hr. president! Det ble endog forlangt en lydig regjering før den trådte
115 til. Det er konfidensielle ting som jeg her står overfor, så jeg kan ikke gå i enkeltheter, men president Mowinckel og president Hambro vil ikke kunne benekte, at jeg taler sannhet. Det forlangtes lydighet av den regjering som skulle tiltre, og denne lydighet forlangte man, før vi hadde fått plass på taburettene. Presset for å få en lydig regjering har fortsatt til og med i dag, til og med dette
120 øyeblikk, men vi har ikke villet være en lydig regjering. Vi har nemlig adskillige erfaringer, vi som har sittet her i mange år.

125

Hva vil det si å være en lydig regjering like overfor særinteresser og overklasseinteresser? Vi har nemlig en sørgelig erfaring for hva en lydig regjering fører til. I statsregnskapet vil det vise seg. Det har ikke vært så nøye med om millionene til bankene kom fram på budsjettet. Millionene til Handelsbanken viser det. Her kreves en lydig regjering, som er med på å øse ut millioner, eller overta garantier en masse, uten begrensning, ja, en slik regjering har man ingen trang til å kaste. Det kan godt være mulig at arbeiderregjeringen ikke ville blitt
130 kastet, hvis den hadde vært villig til å være en snild og lydig regjering og framsette de proposisjoner som ble stukket oss inn i hånden endog før vi hadde tiltrådt våre taburetter; men denne lydighet har vi nektet å akseptere. Vi har forlangt å ha vårt eget selvstendige syn - politisk og økonomisk - på de saker som vi forelegger for tinget. Vi er en bonde- og arbeiderregjering, en regjering med
135 bestemte grunnsetninger, samfunnsmessige grunnsetninger som vi ikke kan krenke. Vi kan nemlig ikke krenke oss selv i våre helligste følelser - det er grenser for hva man kan forlange av en regjering.

140

Vi har vært villige til - det har jeg sagt - å strekke oss så langt som mulig, ja, gjerne litt lenger forresten; men vi kan ikke strekke oss så langt at regjeringen blir en vaskefille for andre. Det er visst et uttrykk som forresten er brukt av president Mowinckel en gang like overfor høyre. En regjering skal regjere. Det er regjeringen selv som avveier og prøver sakene. Det må være regjeringen selv som avveier hva den vil forelegge for tinget. Det må være regjeringen selv som avgjør,
145 hvorvidt den vil akseptere forslag som ad andre veier blir framlagt på tinget. Det er truet med, at hvis ikke regjeringen forelegger denne sak i tinget som kongelig

proposisjon, kan andre sørge for å få den inn ad andre veier.

150 Jeg svarte dengang, at det kan vi selvfølgelig ikke hindre. Det står enhver norsk borger fritt å kunne fremsette et hvilket som helst forslag i tinget, men det står også den sittende regjering fritt å kunne si: Nei! Vi kan i ethvert fall ikke sitte og akseptere et slikt forslag. Hvordan det ville komme til å gå, om vi ville ha satt vår stilling inn på å hindre at forslaget ble vedtatt, det skal jeg ikke uttale meg om,
155 men jeg ville på forhånd varsle om hva som kunne skje. I så tilfelle kunne man altså ha fått ministerkrisen på en litt annen måte, men dog knyttet til de samme forhold - forhold som jeg ikke skal komme nærmere inn på. Den konfidensielle innstilling av saken eller av spørsmålet respekterer regjeringen selvfølgelig.

160 Når jeg har uttalt meg såvidt utførlig, så er det fordi disse ting allerede er godt kjent i de kretser hvor spørsmålet har spesiell interesse. Det er behandlet for eksempel i «Økonomisk Revue» og det er kjent og behandlet i ledende bankkretser forøvrig.

165 Der er talt om at landets økonomiske gjenreisning skulle vært regjeringens program, og at det er dette som skal bli programmet for den kommende regjering. Gjenreisning av landets økonomi? Hvem er det som har ansvaret for at det i dag er nødvendig fra denne plass og fra andre plasser å tale om «gjenreisning»? For skal man reise noe, så er det fordi det er falt over ende?
170 Økonomien er vel ikke ødelagt eller gått over ende av seg selv? Det er vel noen som har ansvaret for at statens økonomi, landets økonomi i det hele tatt, er kjørt i grøften?

Spørsmålet er da om ikke nettopp de partier som i dag taler så høyt om
175 gjenreisning, er skyld i den økonomiske misère som vi har vært oppe i, er oppe i og går videre ned i. Jeg tør bestemt påstå at så er tilfelle. Det er borgerpartiene som stort sett har ansvaret. Under valget merket vi nok at høyre for eksempel søkte å velte alt ansvar fra seg og over på venstre. Det har vi hørt her i tinget også i mange, mange år. Siden det forhold er blitt avdekket, at vi lever under en slett
180 økonomi, har vi alltid hørt fra høyres side at det er venstres skyld - ja, selvfølgelig også innbefattet arbeiderpartiene - men det er venstre, venstre og ikke minst Gunnar Knudsen. Like overfor den tale har jeg fra denne talerstol og ellers sagt og skrevet at det er ingen vesensforskjell på høyre og venstre når det gjelder landets økonomi.

Hva er det som forlanges for at landets økonomi skal være i orden, for at budsjettet kan være i orden? Der forlanges de to enkle ting, at utgifter og inntekter står i et rimelig forhold til hinannen. Ethvert budsjett, enten det er statsbudsjettet, en kommunes budsjett, eller det er mitt private budsjett eller en hvilken som helst forretnings budsjett, hvor utgiftene automatisk stiger mer enn inntektene, må jo bli galt. Da må jo deficiten øke ustanselig, og det må til slutt bli en katastrofe. Og det er dette som har vært stillingen gjennom alle disse år at høyre og venstre har bestemt utgiftsbudsjettene, men de har ikke sørget for å skaffe de tilsvarende inntektsbudsjetter. Da måtte det jo gå galt, da måtte jo katastrofen komme.

Dersom høyre gjentatte ganger hadde dokumentert at det på den ene side stillet forslag som ga uttrykk for innskrenkninger av utgiftene, og det hadde stått på disse forslag, kjempet for disse forslag og stemt for disse forslag, men ikke fått medhold av venstre, ja, da hadde saken vært en annen. Eller at høyre på den annen side hadde stemt for økende inntekter, for bedre balanse i statsbudsjettet, men venstre hadde unnlatt å være med, ja, da hadde stillingen også vært en annen. Da kunne høyre ha toet sine hender og sagt: Nei, det er venstre som har sittet med makten, vi har dokumentert gjentatte ganger at vi vil ha mindre utgiftsbudsjetter, og vi har dokumentert gjentatte ganger at vi vil ha bedre inntektsbudsjetter, men når venstre ikke har villet følge våre forslag, så måtte det jo gå galt.

Hvis man vil se etter i Stortingstidende og Stortingsinnstillinger fra 1913 til i dag, i den tid jeg har hatt den ære å være medlem av Stortinget, så vil det vise seg, at stort sett er det ingen vesensforskjell på høyre og venstre i deres økonomiske politikk. Ja det er noen småting som høyre har gjort politikk av kontra venstre, for eksempel kjøpet av Grong gruber, Glomfjord, Vaksdal mølle, kullbåten «Bruse» - bukken Bruse som høyre gjorde et nummer av å kalle den - de tre motorbåter, Nesbruket og kornmonopolet. Det er mulig det kan være noe mer, men i det store og hele er her nevnt de politisk-økonomiske ting. Alle disse saker har høyre gjort et politisk nummer av; men hva ville vært resultatet om høyre hadde fått sin vilje gjennom, og de reformer eller de kjøp ikke var kommet i orden? Ville det hatt noen nevneverdig innflytelse på statens budsjett, på statens økonomiske stilling i dag?

Nei, ikke den aller ringeste, hr. president! Selv om det kan være tapt noen kroner på innkjøpet av Grong gruber og Glomfjord, så er det tjent så mye på

kornmonopolet at det dekker, og Vaksdal mølle har jo tjent seg opp igjen. Og Nesbruket var for dyrt, det er så. Men det spørsmål var ikke annerledes tilspisset enn at en del gode høyremenn, såsom min ærede tidligere medrepresentant fra Buskerud, hr. Aas - en mann hvis skjønn på disse ting jeg setter meget høyt, som
230 på andre ting også, forresten - stemte for kjøpet av Nesbruket. Han mente det var sterke samfunnsinteresser til stede som talte for kjøpet. Han gjorde ikke et politisk nummer av det - og den slags saker bør man heller ikke gjøre noe politisk nummer av, det er ikke nødvendig.

235 Og disse motorbåter som det i sin tid ble talt så mye om! Vi vet, hvordan det var dengang staten skulle kjøpe dem. Høyre fremstilte det nesten som landsforræderi at staten skulle kjøpe de 3 motorbåter. Under selve forhandlingene måtte Gunnar Knudsen sende telegram til København, for man sa at motorbåtene var så dårlige. Gunnar Knudsen sa ganske rolig: Jeg kan ta
240 båtene selv, jeg! Staten kjøpte dem da, og den drev skipsrederi i mange år, og solgte dem igjen. Nå er dette skipsfond oppe i 16-17 millioner kroner som et pluss i statskassen. - Dette er høyres mange store numre i å skille seg ut fra venstre for å få hele ansvaret for den økonomiske situasjon vi er oppe i til å bli en venstresak, som skal smitte arbeiderpartiet. Jeg tror imidlertid at vi kan slå fast at
245 høyre og venstre står så noe nær likt i ansvar her, for disse kjøp hvor vi har stått sammen med venstre, spiller ikke noen rolle for statens økonomi. Selvfølgelig har vi stått sammen med venstre i disse saker; men hele uoverensstemmelsen med høyre her spiller i virkeligheten så liten rolle at det er ikke verdt å nevne.

250 Nei, den økonomiske situasjon er oppstått derved at staten har levet på lån, hr. president! Staten har brukt penger som ikke er tatt inn igjen gjennom skatter. Det gjelder forresten ikke bare staten, men også kommuner. Gjelden og gjeldsulykken vil ramme enhver som vil leve på lån. En forsvarlig økonomisk politikk tilsier at utgiftene skal dekkes - ikke veltes over på etterslekten. Det er
255 dette som har vært arbeiderpartiets linje nedigjennom alle år, at utgiftene bør og skal dekkes. Det kan være delte meninger om hvordan man skal dekke utgiftene, men vår linje har vært at enhver tid skal dekke sine egne utgifter. Det får svi så hårdt det svi vil, men har vi tatt utgifter på oss, må vi også sørge for å skaffe inntekter, vi må bringe overensstemmelse mellom inntekter og utgifter.

260

Dette har vært mitt syn på økonomiske spørsmål helt fra ungdommen av, og det er kanskje dette som har preget mitt statsfinansielle syn. Min far døde da jeg var et halvt år gammel, og følgelig måtte vi to smågutter gå mor til hånd med snart

265 sagt løst og fast. Og jeg husker så godt da jeg var hjemme, at det spørsmål meldte seg hvert år: Renter til statslånet av 1848. Man hadde nemlig opprettet et spesielt statslån i 1848. Hele årets økonomi gikk ut på å legge til side penger til «renter til statslånet». I min kommune har jeg søkt å slå til lyd for det samme. Jeg kom i opposisjon til mine egne meningsfeller, for jeg sa alltid: Skal vi kjøpe
270 noe, det være eiendom eller hva som helst, må det først skaffes dekning. Enten må vi ha pengene på forhånd gjennom avsetning, eller ha dem samtidig og ikke la utgiftene komme som et attpåheng, tilfeldig eller ikke, flere år etter.

Lever man på lån, lever man på andres penger, bruker man mer enn sin inntekt -
275 det gjelder staten som den enkelte - ja, da stiger gjelden, og man står overfor en katastrofe. Jeg mener dette er galt. - Da jeg kom inn på tinget i 1913, hadde vi i vår gruppe, den sosialistiske gruppe, ganske straks et møte, hvor vi forberedte nedslag av tollene på kasseartikler. Selvfølgelig var jeg enig i det, men jeg husker jeg sa det med det samme: Jeg vil ikke være med på at vi her skal stille forslag om
280 å redusere de og de statsinntekter som er nødvendige til budsjettets balanse, med mindre vi også er rede til å peke på hvordan vi kan erstatte reduksjonen, for et budsjett må sees som en helhet. Reduserer vi inntekter på en kant, må det skaffes inntekter på en annen kant, eller vi må redusere utgiftene.

285 Det er ikke alltid tatt så velvillig opp dette mitt forsiktige standpunkt. Det kan nok være andre som har sagt: Hva bryr vi oss om balanse? Vi stiller våre krav om økte bevilgninger i det og det øyemed, og vi stiller våre krav om å få redusert den og den skatt, fordi den tynger mest på småkårsfolk. Da har jeg sagt: Ja, det vil vi, og det skal vi, men samtidig bør vi også ha den fulle oversikt over budsjettet, så
290 vår behandling skal bringe et riktig resultat, et forsvarlig resultat. - Og det er det jeg også har tillatt meg å hevde like overfor det foreliggende budsjett. Jeg har sagt, og jeg skal gjenta det her: Vår oppfatning er den, at det budsjett som er fremlagt av den forrige regjering, må ansees som et forsvarlig budsjett. Det kan være noen tvil om det, personlig har jeg tvil om det, men den tvil vil jeg ikke la
295 komme sterkere fram enn at jeg sier at vi må gå ut fra at det er et forsvarlig budsjett, at inntekter og utgifter skal balansere.

Arbeiderregjeringens befatning med dette budsjett ville da bestått deri at samtidig som vi gikk til økte utgifter på en eller annen konto eller flere konti,
300 ville vi sørge for å peke på tilsvarende inntekter på en eller flere konti eller på utgiftsreduksjoner. Det totale resultat som ville ha kommet til å foreligge fra regjeringens side, om den hadde fått lov til å leve noen dager lenger - den hadde

ikke behøvd å ha levet så lenge - skulle ha vist forsvarlig balanse. Jeg sa til
305 embedsmennene i finansdepartementet, som fikk ordre til å foreta en foreløpig
utregning av de summer som ville fremkomme på grunnlag av de forslag vi ville
stille: Vær forsiktige, hold dere på den trygge side, la oss ikke få det over oss at vi
har regnet med det for øye å skape et resultat som skal være bare til fordel for
oss, at vi bruker penger uten å kunne anvise dekning. Vær forsiktige i anslagene
310 og hold dere heller på den side at de inntektsanslag vi kommer med, heller er
knappe enn oppskrudde. Dette er et utslag av den samme forsiktige tankegang
som jeg alltid har hatt og har og alltid vil vedbli å ha. Nå faller jo dette bort, idet
vår videregående befatning med budsjettet opphører. Det er således ikke
nødvendig å komme dypere inn på saken, men jeg fant at det var nødvendig å
315 fastslå regjeringens økonomiske linje, hvordan vi ville ha grepet saken an i tilfelle
den skulle ha fortsatt.

Det er sagt at man nå måtte sørge for å få skattene nedover. Der er vel ingen som
vil være uenig i det. Det skrikes opp fra alle kanter om at skattebyrden er for
320 tung. Vi kan underskrive det alle sammen. Men dermed er man ikke ferdig med
saken. Vi er blitt vant til, når det er tale om å senke skattene, så mener
borgerpartiene de direkte skatter - vi ser det til og med stadig i avisene - spesielt
da de deler av de direkte skatter som rammer sterkest folk som har den beste
evne til å bære byrdene, men de samme som skriker opp om skattelettelser, har
325 ingenting imot å legge økt toll på nødvendighetsartikler, endog på korn og mel -
brødsfatt altså. Dette er ikke skatt, sier borgerpartiene, de har ingen betegnelse
for den skatt. Men det er jo ingen skatt som er mer urettferdig og uriktig å
oppkreve enn skatten på våre nødvendighetsartikler. Av alle urettferdige skatter
er brødsfatt den mest urettferdige. Man sier at den skatt gjør så forferdelig
330 lite. Det ble engang sagt i denne sal at den ville utgjøre bare 1 øre pr. brød - da
kostet ikke brødet så mye som nå. 1 øre, hva gjør det, det er da ikke noe å bry seg
om? Jeg svarte den gangen at 1 øre er 1 øre, og brødforbruket i småkårsfolkets
hjem er nokså stort. Men selv om det bare er 1 øre, skal man ikke ta 1 øre på en
urettferdig måte. Jeg sa dengang til vedkommende representant her i salen at om
335 han hadde 1 øre liggende i lommen, kunne jeg ikke ta den ene øre, jeg har ikke
lov til å ta 1 øre på noen urettferdig måte, ikke en eneste øre. Og det gjelder
spesielt skatteørene, de skal tas på en helt rettferdig måte.

Vi har sagt i erklæringen at de økte utgifter må dekkes, dels ved besparelser og
340 dels ved skatter som rammer dem som har best evne til å bære dem. Den del av
erklæringen som omfatter besparelser, begrenser seg jo så å si til

militærbudsjettet. I de andre budsjetter er det ikke noen plass for nevneverdige besparelser, men militærbudsjettet får holde for. Der må man spare.

345 Arbeidsbudsjettene bør man i den utstrekning det er mulig holde oppe. I den tid da man forvaltet pengene som om man hadde penger nok, da levde man på lån, da spilte det ingen rolle om militærbudsjettet var på snesvis av millioner kroner, kanskje hundrevis når vi regner nøytralitetsvernet med. Men i dag er pengene vanskelige å skaffe til veie, man lever under et økonomisk press. Nå er
350 det ingen annen utvei enn en hårdhendt og hensynsløs innskrenkning på militærbudsjettet. Et militærbudsjett på 40 á 50 millioner kroner i Norge vil faktisk stå i veien for alle sosiale fremskritt. Det vil stå i veien for å bringe arbeidslivet på fote, - hvis det skal være tale om statsstøtte til det.

355 Det samme gjelder veistumper, jernbanestumper, telefonstumper, det gjelder skolen og sosiallovgivningen. Alt sammen krever penger. Hvor skal vi ta disse fra? Enten fra økte skatter eller gjennom innskrenkning av de bevilgninger som går til uproduktive øyemed. Enten - eller! Der er ikke noe annet valg, her må det være enten - eller, eller begge deler.

360

Og venstre skulle være litt forsiktig med å avvise den tanke som ligger i vårt forslag om å gå til en hensynsløs reduksjon av militærbudsjettet. Det er nødvendig, hr. president! Jeg skal ikke gå nøyere inn på den side av saken, men jeg ville bare ha tilføyet at militærvesenet i dag spiller ingen rolle for vårt forsvar
365 utadtil. Jeg er tilbøyelig til å tro at den oppfatning jeg her hevder, også deles av mine ærede motstandere. Det kan være dristig av meg å si det, men jeg har holdepunkter som jeg vil nevne. Er det så at borgerpartiene holder militærbudsjettet på dets nåværende høyde av indre hensyn, bør det sies rent og klart. Det bør ikke holdes oppe av hensyn til utlandet, som ikke er noen trusel
370 mot Norge. Vi ser ingen trusel hverken fra Sverige eller Danmark. Vi har noen arkivsaker og slike spørsmål som melder seg overfor Danmark. Vi har ikke noen uoppgjorte oppgjør med våre naboland og heller ikke med Russland eller Finnland. Russland har vi aldri ført krig med. Og med hensyn til den europeiske konsert, hva skulle vi da gjøre med vårt leketøy? Hele vårt militærbudsjett er
375 ikke nok til å bygge en skikkelig båt etter européisk mønster. Det har derfor ingen reell betydning utadtil. Den betydning det kan ha, gjelder innadtil.

Men la være at man ut fra et borgerlig synspunkt vil ha et «ordensvern», som man kaller det. Jeg forstår det, enhver regjering skal ha orden i sine ting, kaos
380 skal man ikke ha, men er det nødvendig å ha et ordensvern på 40 á 50 millioner

kroner? Er ikke dette et økonomisk spørsmål? Det er som økonomisk spørsmål jeg behandler det. Jeg tror heller ikke borgerpartiene selv innbiller seg at det har noen betydning utadtil. Det er sagt at det er en dristig påstand, men jeg tror jeg har grunner for denne min påstand.

Jeg vil i den forbindelse minne om, at jeg som medlem av statens provianteringskommisjon var på reise i Bergen for å ta imot noen kornlaster og for å få en ordning med møllene. Etterat dette var brakt i orden, var vi invitert til middag hos konsul Conrad Mohr. Det var i undervannsbåtenes verste dager. Conrad Mohr hadde vært hos den tyske keiser, helt ved fronten. Han var forresten den eneste nordmann som var hos keiseren under krigen; han hadde så vidt jeg vet, en offisiell misjon - hva det var, er ikke kjent. Han fortalte da om de forskjellige inntrykk han hadde fått under sitt besøk hos keiseren. Vi satt etter middagen og snakket i fortrolighet om hva som kunne komme til å skje. Vi var nemlig redde for at tyskerne med sin flåte skulle slå seg ned ved Kristiansand og ordne seg der så å si som om de var hjemme. Vi var også redde for at den engelske flåte kunne slå seg ned på Bergenskanten eller i en annen av våre fjorder og ordne seg der omtrent som om de var hjemme. Hva skulle Norge gjøre? Skulle vi erklære begge disse makter krig? Skulle vi begynne å skyte, begynne med undervannsbåter? Ja, hva skulle vi gjøre?

Stemningen var trykket, stillingen var meget alvorlig. Vi tenkte oss muligheten av at det kunne skje noe slikt hvert øyeblikk. Trykket taushet tildels. Men det var én mann som forløste situasjonen, da vi satt og så på hverandre og ikke visste hva vi skulle svare. Det var statsminister Christian Michelsen. Og hva sa han: «Vi får bruke blekkhuset», sa han. «Vi får innskrenke oss til å sende noter i øst og vest, protestere for all verden mot den rettskrenkelse som har funnet sted.» Men å bruke våre kanoner eller undervannsbåter? - Nei det var ganske utenkelig, sa Michelsen.

Jeg vet ikke om statsminister Michelsen sa det forløsende ord, som også kunne passe for borgerpartiene i dag, men det burde være det. Stillingen er nemlig den, at vårt krigsmateriell er leketøy for offiserene og for dem som er på moen. Det har ingen reell betydning uten som bunnventil i statsskuten.

Og da faller det hele tilbake på den økonomiske plattform. Jeg behandler og har alltid behandlet militærvesenet som et økonomisk spørsmål. Vi bør derfor sørge for, og vi må sørge for, å redusere det ned til dimensjoner som passer for oss, til

det som kan være nødvendig som et ikke-militært rettsvern innadtil - om det i det hele er nødvendig som sådant. Det er jo der borgerpartiene kan bestemme hvor skapet skal stå. De kan bestemme om militærbudsjettet skal være på 20 eller 10 eller 5 millioner, men la det for Guds skyld ikke ha dimensjoner som ikke
425 passer for vår økonomi, det går ikke i det lange løp, vi ødelegger oss økonomisk på det.

Det var dette regjeringens program på dette område omfattet. Det omfattet at vi ville gå til innskrenkninger som ikke var lovbundet i dag, alle de
430 innskrenkninger som vi hadde fullt herredømme over i dag, og som ikke berører næringslivet, arbeidslivet. Og dernest ville vi utrede og forberede hel avvæpning. Vi ville legge alt helt fram i dagen, slik at folket og dets representanter kunne få se hvorledes vi har tenkt at avvæpningen skulle foregå. Vi blir hindret fra å kunne gjøre det. Men likesom vi har tatt arven opp etter venstre på visse
435 punkter, så vil jeg håpe at venstre også vil ta arven opp etter oss på visse punkter. Jeg skulle tro at denne oppgave - avvæpningen - ikke var for stor for venstre. Jeg skulle tro at denne oppgave ikke behøvde å støtte an mot venstres prinsipielle oppfatning av disse spørsmål, for det er samfunnets økonomiske grunnlag som krever om ordning og avløsning av det nåværende militære stell.

440 Mowinckel har talt om at den nåværende regjering ikke kunne skaffe den ro som var nødvendig, vi hadde ikke den nødvendige tillit innen finansverdenen. Det kan så være. Men det er én tillit vi har, en tillit som en hvilken som helst annen regjering som kommer etter oss, ikke har, og denne vår tillit er et aktivum større
445 enn tilliten fra finansverdenen. Det er tilliten fra arbeidslivets kvinner og menn, på land og sjø, hele Norge over. Den tillit sitter arbeiderregjeringen med i dag. Det er ingen norsk regjering til i dag, som har hatt den tillit som vi har. Det kan gå mange dager for innen en regjering atter får den tillit. Og jeg er redd for at det at en borgerregjering ikke får den tillit vi hadde, kan komme til å bringe større
450 forstyrrelse i samfunnsutviklingen og samfunnsøkonomien enn at en arbeiderregjering ikke har den tillit fra finansverdenen, som en venstre regjering eller en borgerlig regjering vil få. Vårt program bygger nok på en intim tilslutning til Det norske Arbeiderparti, men vi har også sagt, og vi vedstår det, at vi «i alle våre handlinger vil la oss lede av hensynet til arbeiderklassens og hele
455 det arbeidende folks interesser». Det er der vi står med begge ben, ikke hinkende og haltende på den måte som en borgerlig regjering står fram og sier bestandig: Ja, vi skal vareta «alles» interesser, vi, det er ingen som ikke skal få sine interesser varetatt hos oss. Arbeider- og bonderegjeringen står fram og sier:

460 Vi skal vareta det arbeidende folks interesser, og vi vil vareta disse interesser så langt som det står i menneskelig makt, selv om vi må krenke andres interesser - fra arbeidslivet avvikende interesser.

Det er ikke en hovedoppgave for oss å krenke andres interesser, aldeles ikke, og
465 hvorfor ikke? Vi vil ikke krenke andres interesser, når det kan skade arbeiderklassens interesser, bare av det hensyn, ikke ellers. Men vi vet det, vi vet, at vi kunne krenke overklassens interesser så sterkt i dag, at det også ville ramme arbeiderklassen. Jeg vil henviser til arbeiderstaten Russland, hvor man har vært nødt til på grunn av den økonomiske verdenssituasjon vi står oppe i, å innlate
470 seg i forhandlinger med internasjonale kapitalsyndikater, gi dem «arbeidsro» i landet, så å si, gi selve kapitalistklassen, som opptrer i grupper, en viss anledning til å sette virksomheter i gang, fordi man selv ikke har hatt nok, fordi man selv mangler den kapital, som er et nødvendig ledd i den moderne produksjon. Man vil baste og binde og regulere anbringelsen av denne fremmede kapital i det
475 russiske produksjonsliv, men man har ikke vært interessert i å baste og binde den så den ikke kunne komme til.

Det samme er tilfellet hos oss. Vi vil vareta den arbeidende klasses interesser, enten det er fiskere eller bønder eller industriarbeidere eller håndverkere eller
480 hva de kalles - vi vil vareta arbeidets interesser, så langt det er mulig. Men ingen kan strekke seg lenger enn skinnfellen rekker, som det heter, og hvis vi da kommer til en situasjon hvor denne - jeg vil si - ensidige varetagelse av arbeiderklassens interesser, som vi vil vedkjenne oss er vår oppgave, ikke kan drives lenger, så kommer begrensningen derved at vi har visse andre hensyn å ta,
485 og dem vil vi avveie og prøve. Vi går ikke med skylapper, vi er fullt ut hjemme i det moderne produksjonsliv, vi er ikke ganske fremmede for det økonomiske liv, vi vet hvilke faktorer spiller inn i produksjonslivet, og vi vil ikke på noen måte ødelegge eller sette produksjonen ned. Vårt program er å øke produksjonen, men selvfølgelig slik, at den økte produksjon kommer dem til gode, som utfører
490 det produktive arbeide, ikke en økt produksjon for at utbytterklassen, de som lever av andres arbeid, skal få bedre kår eller mer i lommen, men vi vil øke produksjonen, forat alle de som tar del i arbeidet, skal få bedre kår. Kapitaløkning er et ledd i samfunnets utvikling, men kapitaløkningen skal ha den oppgave: ikke gi rikfolk mer rikdom, forat de kan flutte seg i mer komfort,
495 mer luksus, mer lediggang, mer fornøyer, men en økt rikdom som kommer arbeiderklassen til gode, såvel håndens som åndens arbeidere.

500 Det sosialistiske samfunn står kanskje som en gåte for mange. Ja, det var endog
sagt her, at det var «fraser». Å herregud, hvor lite fraser det er i det. Det
sosialistiske samfunn betyr jo enkelt: å skape så gode kår som overhodet mulig
for alle dem, som utfører samfunnsnyttig arbeid. Ikke noe annet. Ikke noe mer.
Ikke noe mindre. Ikke noe ut på viddene. Dette er vår erklæring bygget på.
505 Dette er vårt program. Det var dette vi ville søkt å gjennomføre, om vi hadde
fått arbeidsfred og arbeidsro. Venstre har nektet oss det, vi er rede til å gå og vike
plassen. Vi møtes ved neste korsvei. hr. president.

510

Kilde

Johansen, Hans: Hornsrud, Christopher - Artikler, foredrag og intervjuer i utvalg. Oslo 1957, s.95-113.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/vi-har-ikke-villet-vaere-en-lydig-regjering>

515

520

525

530

535